

# Dybbøl Mølles historie

Dybbøl Mølle har ført en omtumlet tilværelse på toppen af Dybbøl Banke.

Den første mølle var af træ og blev bygget i 1744. I 1745 blev den købt af brødrene Valentin og Lorenz Claussen og blev drevet af Lorenz til dennes død i 1775. Dybbøl Mølle overgik til Lorenz Claussens søn, Lorenz Claussen den yngre. Den yngre Lorenz var kun 21 år gammel, men en dygtig ung mand. Han eksperimenterede med mølleteknik og vandt i 1782 en guldmedalje for sin afhandling om emnet.

I 1800 blev møllen ramt af et lyn og nedbrændte. Møllen blev dog hurtigt genopbygget af træ. Genopbygningen var dyr, og Lorenz brugte ikke nær så lang tid på den egentlige mølledrift, som han brugte på eksperimenter og afhandlinger.

I 1810 gik Lorenz fallit og måtte forlade Dybbøl. Lorenz Claussen døde i Århus i 1823, da han blev ramt af en møllevinge.



Fra 1810 blev Dybbøl Mølle drevet af en række forpagtere, indtil den blev sat på auktion i 1832. Det højeste bud på 3.280 rigsdaler blev afgivet af Heinrich B. Quade. Ingen kendte Quade, så man forlangte, at han skulle stille sikkerhed for det store beløb. Quade hentede straks en kiste fra sin vogn. Kisten var fuld af sølvmønter, og Dybbøl Mølle blev overdraget til Quade. Kisten står i dag i udstillingen på Dybbøl Mølle, dog uden sølvmønter!

Heinrich B. Quade flyttede ind på møllen med hele sin familie og drev den i mange år efter.

## Treårskrigen

I 1848 udbrød Den Første Slesvigske Krig – også kaldet Treårskrigen. Krigen kom ad flere omgange til Dybbøl Mølle. Allerede i 1848 indrettede den danske hær en observationspost på møllen. Danske sejr ved Nybøl den 28. maj 1848 og ved Dybbøl 5. juni 1848 vakte begejstring i befolkningen.

I august 1848 indgik den danske hær og de slesvig-holstenske tropper en våbenhvile, men krigen brød ud igen i 1849. Den 13. april 1849 mødtes danske og tyske tropper i et slag ved Dybbøl, hvor tyskerne bombarderede Dybbøl Banke. Dybbøl Mølle blev ramt og nedbrændte. Heinrich B. Quade fik krigsskadeerstatning, men grundet krigen kunne han først genopbygge i 1853. Dybbøl Mølle lå stille i tre år og Quade led et betydeligt tab.

Den nye mølle fra 1853 blev opbygget som en hollandsk vindmølle i teglsten. I 1860 døde Heinrich B. Quade og møllen overgik til datteren Margrethe og hendes mand Jørgen Hansen. Året efter byggede den danske hær 10 skanser umiddelbart vest for møllen.

## Skudt i ruiner i 1864

I 1864 udbrød Den Anden Slesvigske Krig. Preussiske og østrigske tropper gik over Ejderen den 1. februar og blev mødt af den danske hær ved Dannevirke. Den 5. februar måtte den danske hær trække sig tilbage, og efter et langt tilbagetog ankom de danske soldater til Dybbølstillingen den 7.

februar. Dybbøl Banke vrimlede nu med soldater, og danske officerer flyttede hurtigt ind på møllen hos Jørgen og Margrethe. Både officerer og menige satte stor pris på møllerparret, der gjorde alt hvad de kunne for at hjælpe soldaterne. Jørgen fik endda tilnavnet "Soldaternes ven" og ved Jørgen og Margrethes guldbryllup i 1887 skænkede veteranerne dem et sølvhorn, der i dag står i udstillingen på Dybbøl Mølle.

Den 15. marts indledte den preussiske hær et voldsomt bombardement af Dybbølstillingen. Den 17. marts gik en granat gennem taget på møllerboligen, og Jørgen og Margrethe måtte som de sidste civile forlade Dybbøl Banke og flytte til Ketting på Als. Den 10. april blev selve møllen ramt af en granat, og hele møllehatten styrtede ned. Ifølge en senere beretning skrevet af deres barnebarn stod Jørgen og Margrethe på en høj på Als og så over mod møllen, da den styrtede sammen.

Efter 10 ugers belejring stormede den preussiske hær Dybbølstillingen den 18. april 1864. Efter at have erobret skanserne fortsatte de preussiske soldater længere frem og blev mødt af 8. Brigade ved møllen. Kampene blev ført helt inde i møllerboligen med store tab til følge. Flere mindsten er siden rejst i området omkring møllen til minde om de faldne.

I maj indgik den danske og den preussiske hær en våbenhvile, og Jørgen og Margrethe kunne vende tilbage til den ødelagte mølle. Stuehuset og magasinbygningen stod stadig, men var stærkt beskadigede. Jørgen fik krigsskadeerstatning, men kun 2/5 af den takserede værdi. Jørgen genopbyggede møllen igen som en hollandsk vindmølle af teglsten, men stod med en stor gæld bagefter.

I 1873 overdrog Jørgen møllen til sin søn Gerhard, der fortsat måtte kæmpe med dårlig økonomi.

Med nederlaget i 1864 mistede Danmark de tre hertugdømmer Slesvig, Holsten og Lauenborg. Efter nogle år under fælles preussisk-østrigsk styre blev hertugdømmerne fra 1867 indlemmet i Preussen og blev i 1870 en del af Tyskland. For at fejre den store sejr, der blev startskuddet til samlingen af de tyske kejserrige, rejste Tyskland i 1872 et stort monument, kaldet Düppel Denkmal, på toppen af Dybbøl Banke. Dybbøl Banke var indtil Første Verdenskrig et yndet turistmål for tyskere. Düppel Denkmal blev sprængt i stykker af danske modstandsfolk i maj 1945. Rester af monumentet kan ses på Dybbøl Mølle.

Allerede under krigen 1864 blev møllen et symbol på den danske udholdenhed i de hårde kampe. Langt størstedelen af Dybbøls befolkning var dansksindet, og efter nederlaget blev møllen et sindbillede på den danske sjæl i det tabte land, og et symbol for håbet om en genforening.

Symbolværdien blev kraftigt forstærket, da Holger Drachmann i 1878 udgav bogen "Derovre fra Grænsen - Strejftog over det danske Termopylæ (Als-Dybbøl) i April Maaned 1877" om sit besøg i området.

Drachmann besøgte også det nærliggende Bøffelkobbøl, hvor det dansksindede ægtepar Fink havde begravet to danske soldater i haven efter slaget den 22. februar 1864.

Bogen blev en stor succes i Danmark, og Dybbøl Mølle blev for alvor berømt. Samtidig så forlægger Ernst Bojesen sit snit til at tjene penge, så han fotograferede to lokale piger i nationaldragt, tilføjede Drachmanns digt under billedet og begyndte at sælge kopier under titlen "De sønderjyske piger". Billedet blev utrolig populært, og snart havde de fleste danske hjem enten "De sønderjyske piger" eller et billede af Dybbøl Mølle hængende.

## Tyskerne fejrede 50-året

I 1914 oprandt 50-året for krigen 1864. Tyskland fejrede jubilæet i en stor fest den 29. juni, årsdagen for den endelige sejr på Als. Festen blev afholdt i den store tyske skanse, senere omtalt som Kongeskansen, på toppen af Dybbøl Banke. 2.000 veteraner fra både Tyskland og Østrig deltog, og den tyske kejsers bror, prins Heinrich, holdt tale. Dette var den sidste store tyske fejring af krigen. Første Verdenskrig udbrød kort efter, og Den Store Krig overskyggede de tidligere krige.

Også danske veteraner ønskede at mindes krigen og slaget den 18. april 1864. Veteraner opsatte en marmorplade på Dybbøl Mølle, med et digt skrevet af pastor Thordur Thomasson:

1864-1914

Tvende Gange skudt i Grus  
Atter reist som Møllehus  
Vogter for et Mindebo  
Selv en Bavta dansk og tro  
Speid saa langt dit Øie naar  
Grav ved Grav i Marken staar.  
Danske Mænd gav Livet hen  
Troskab holder Skansen end.  
Taareduget Ærekrans  
Slaar om Dybbøls Navn sin Glans.  
Slægter dø, men Sproget binder  
Fremtid gror af dyre Minder.

Mindepladen faldt ikke i god jord hos de tyske myndigheder, der straks befalede pladen fjernet. Indtil 1919 måtte pladen opbevares inde på møllen, hvorefter den blev hængt op på ny. Pladen hænger i dag i udstillingen, mens en kopi i granit hænger ude på møllen.

## Ny grænsedragning i 1920

Første Verdenskrig endte med et tysk nederlag i 1918, hvorefter Europas grænser blev fastlagt ved demokratiske afstemninger. Det førte til, at den dansk-tyske grænse i 1920 blev flyttet fra Kongeåen til sin nuværende placering, og Sønderjylland blev en del af det danske kongerige.

Genforeningen, som det blev omtalt som, blev behørigt fejret i en stor fest på Dybbøl Banke den 11. juli 1920. Næsten 50.000 mennesker mødtes i den store tyske skanse, der siden denne begivenhed er blevet omtalt som Kongeskansen. Christian X var på besøg med hele den kongelige familie, og festens højdepunkt var, da kongen fik overrakt et gammelt Dannebrog af en veteran fra 1864.



I forbindelse med festen rejste soldaterforeningerne flagbastionen på toppen af Dybbøl Banke.

Flagbastionen må som en af de eneste ikke-statslige institutioner flage med splitflag.

## **Dybbøl-dagen**

Siden 1920 har der været mange fester og markeringer i Kongeskansen. Dybbøldag den 18. april markeres hvert år med officiel militærceremoni, siden 2001 også med tysk deltagelse. I 1945 fejredes Befrielsen og 25-året for Genforeningen, i 1964 100-året for krigen 1864 og senest i 2014 markeredes 150-året for krigen, med taler af bl.a. Hendes Majestæt Dronning Margrethe II.

Dybbøl Møllens position som stort dansk symbol fortsatte i mange år efter Genforeningen og blev forstærket af Besættelsen 1940-45. I dag sælges stadig Dybbølmærker til fordel for Grænseforeningens oplysningsarbejde, ligesom billeder af møllen bruges i fotomontager og lignende, der skal signalere "Danmark".

Dybbøl Mølle måtte genopbygges endnu en gang efter en brand i 1935. Mølleriet fortsatte under skiftende forpagtere indtil 1990. I 1995 indrettede Museet på Sønderborg Slot udstillinger i kornmagasinet og møllen. Møllerboligen ved siden af Dybbøl Mølle indrettedes i 2012 til administration for Dybbøl Mølle og Historiecenter Dybbøl Banke.

### **Kilder:**

Adriansen, Inge: "Dybbøl Mølle. Monument og Museum." Varde, 1997.

Adriansen, Inge m.fl.: "Dybbøl sogns historie". Sønderborg, 1976.

Andersen, Ole: "Bøffelkobbelen 1864. Historien om en soldatergrav, der blev et nationalt mindesmærke". Varde, 1996, og

Drachmann, Holger